

Ya Hu Ve Adem 45

– KENAN KOÇ · 31 Ocak 2017

DİPNOTLAR

- (1) Alan Wilson Watts (1915 –1973) İngiliz filozof, yazar ve karşılaştırmalı dinler Profesörü. Çoğu Uzakdoğu dinleri ve kültürü konusunda 25'i aşkın kitabı ve birçok makalesi bulunmaktadır.²⁰
- (2) Muhiddin-i Arabi: : 12. yüzyılda yaşamış büyük Sufistlerden. Bölüm 11'e bakınız.
- (3) Tao Te Ching, Hua hu ching, Tao, wu-wei: : Taoizm'in dini metinleri ve terimleri. Bölüm 11'e bakınız.
- (4) Mevlânâ Celaleddin-i Rumi: : 13. yy. da yaşamış tanınmış sufilerden. Bölüm 11'e bakınız.
- (5) Upanişadlar, Rişi, Atman : Hinduizme ait dini metin ve terimler. Bölüm 11'e bakınız.
- (6) Materyalizm, Diyalektik, Dualizm, Ampirizm ve İdealizm: : Felsefi ekol ve akımlar. Bölüm 11'e bakınız.
- (7) Karl Heinrich Marx (1818- 1883), Alman filozof, devrimci, ekonomist ve siyasetçidir. Üniversitede okuduğu dönemlerde ünlü Alman düşünür Hegel'den etkilenmiştir ve genç Hegelciler akımının içinde yer almıştır. Öğrencisi olduğu Hegelci öğretiyi keskin bir eleştiri süzgecinden geçirmiştir. Diyalektik yöntemin yaratıcısı sayılabilecek Hegel'in diyalektik yöntemi kullanış biçimini eleştirmiştir. Marx'a göre Hegel'in öğretisi başaşağı duruyordu. Çünkü Hegel'in öğretisinin temelinde idealizm vardı ve bu yüzden tez-antitez-sentez sarmalında bilinç asıl öge idi. Dr. Karl Marx ise maddenin bilinci belirlediğini ileri sürdüğünden, sarmalın ilk aşamasında maddenin varolması gerektiğini, maddenin bilinci ortaya çıkardığını savunuyordu. Hegel'in öğretisine materyalist bir eleştiri getirerek Diyalektik Materyalizm gibi bir kavramın ortaya çıkmasında etkin bir rol oynadı. Felsefede, Diyalektik Materyalizm akımının, ekonomik-siyasi-felsefi bir sistem olarak da Kominizmin teorisyenlerindedir. Bilimsel sosyalizmin kurucuları arasında sayılır. En yakın yoldaşı Engels ile birlikte ekonomi, felsefe ve siyaset alanında pek çok eser vermiş ve neredeyse bütün Avrupa'da ve Amerika'da, devrimcilerle örgütlenme çalışmasında bulunmuştur. Türkçeye tamamı çevrilmemiş olmakla birlikte, Engels ile birlikte kaleme aldıkları bütün eserlerinin İngilizce baskısı 50 kalın cilt tutar.²⁰
- (8) Heraklitos (M.Ö.535 - 475). Anadolu'da Efes'te yaşayan, Batı felsefe tarihinde ilk kez dinamik bir felsefi sistem ortaya koyduğu kabul edilen Sokrat öncesi bir filozoftur. Heraklitos bir kitap yazmış ve bunu döneminin en büyük tapınaklarından biri olan Artemis Tapınağına adamıştı. Heraklitos doğadaki her şeyin sürekli değişim içinde olduğunu öne sürmüştür. Doğanın bilgisi için bu değişimi gözlemlemek gerekmekteydi. Ünlü özdeyişi "Bir nehirde iki kere yıkanılmaz" bu felsefeyi anlatır. Ancak tüm bu gözlenen değişimlerin özünde, her şeyde

bulunan düzenleyici bir ilkeden söz etmekte, buna da Logos (us ile kavrama) demektedir. Logos, hem oluşumların altında yatan ve onları biçimlendiren, evreni düzenli bir bütün olarak kuran ve hareket ettiren ussal ilke, hem de evrenin böyle bir düzen olarak kavranmasında belirleyici olan bilgi ilkesiydi. "Her şeyde ortak olan şeyin bizi yönetmesine izin vermeliyiz. Logos her şeyde ortak olmasına rağmen çoğu insan sanki kendilerine özgü bir akılları varmış gibi yaşamaktadırlar." diyerek buna dikkat çeker.

Ancak Logos, panteist bir düşünce sisteminin ürünü olarak, evrenle birliktedir ve evrensel oluşun içindedir. Aşkın bir özellik taşımaz. Her şey bir başka şeyin yıkımı ve ölümü sayesinde varlığa gelmekte ve daha sonra yok olup gitmektedir. Karşıtların savaşı, varlık ya da oluşun tek ve en önemli koşuludur. Zira bu savaş olmasaydı, hiçbir şey var olmayacaktı. Ancak bu tür bir oluş, sürekli değişimin de nedenidir.20

(9) İbn-i Sina (Ebu Ali el-Hüseyin ibn Abdullah ibn Hasan ibn Ali İbn Sina) (Batı dillerinde Avicenna) (980,Horosan- 1037, Hemedan) Felsefe, matematik, astronomi, fizik, kimya, tıp ve müzik alanlarında çalışmalar yapan bilgin. Daha onaltı yaşında uzman hekim düzeyine yükselmiştir. Eserleri birçok kez Latinceye çevrilmiş olan İbn-i Sina'nın felsefesi, Yunan filozofları Aristo ve Platon'un etkileri yanı sıra, kendi özgün ve önemli katkılarını gözler önüne serer.20

(10) Hasan Basri (641-728)– Medine'de, Hazreti Ömer'in halifeliğinin son ikinci yılı olan Hicrî 21 senesinde doğmuştur. Ebû Tâlib Mekkî, Hasani Basrî'nin tasavvuf yolunda imamları olduğunu söylemiştir. Enes b. Mâlik, kendisine bir mesele sorulduğunda, onun Hasan-i Basrî'ye de sorulmasını, onun derin ilim sahibi olduğunu söylerdi. İnsanda bir irade hürriyetinin mevcudiyetini, buna bağlı olarak da hayir ve serrin islenmesinde kisinin tamamen hür olduğunu kabul eden zühd ve takvâ önderidir. Hasan-i Basrî, "Allah, mahlûkati ve tabiati yarattı. Hersey yaratilisina uygun olarak hareket eder" demekle kadere inancini açıklar Amelde ihlâsin bulunması gerektiğini söyler. Hasan-i Basrî bir sûfî olup, Basra'dakilerin ilki degildir. O'nun zühd anlayisi, tefekkür, nefis muhasebesi, dünyadan uzaklaşma ve Allah askına dayanmaktadır. "Tefekkür, sana iyi ve kötü fiillerini gösteren bir aynadır" der. "Mü'min, daima nefsinin hâkimidir. Onu Allah için inceler. Dünyada nefsinin murâkabe edenlerin hesabi, âhirette kolay olacaktır. Kendilerini murâkabe ve muhâsebe etmeyenlerin hesabi da zor olacaktır" dediği de bilinmektedir. O, karsisindakileri eğitmek için sorular sorar, gerçekleri bizzat kendilerinin bulmasını isterdi. Çünkü kisilerin yalnız ölüp, yalnız gömüleceklerini, yalnız dirilip, yalnız baslarına hesap vereceklerini beyanla herkesin kendisine dönmesinin önemine isaret ederdi. Ona göre, düşüncesini âhiret üzerine yogunlastıranların, dünyadan ve fânî seylerden sevgisini kesmeleri ve her iste Hazret-i Peygamber'in yolunu izlemeleri sardır. Hasan-i Basrî, hüznülü olmayı kendine siâr edinen bir sûfî olarak temayüz etmiştir. Hüznü savunan bir sözünde "uzun hüzn, iyi amellerin kaynagidir" demektedir" Hasan-i Basrî'de Allah aski (muhabbettullah) zirvededir. Bunu, hadîsi

kudsîden aldığı güçle sağlamıştır. "Bana, kendilerine farz kıldığım seyleri edâ ettiği gibisi ile yaklasani yoktur. Eger kul, bana nâfile ibadetlerle yaklasirsa ben onu severim. Ben onu sevince de, onun kulagi, gözü, eli, dili ve ayagi olurum. Benimle duyar, benimle görür, benimle konusur, benimle tutar ve benimle yürür" (Buhârî, Rikak, 38). O'na göre Allah aski manevî hayatın en yüksek noktasidir. Çünkü bu ask, Allah'a dogru yükselisin meyvesidir. / Hasan Fehmi KUMANLIOGLU20

(11) Ateizm, Teizm ve Deizm: Felsefi ekol ve akımlar. Bölüm 11'e bakınız.

(12) Fahreddün-i Iraki: 1209 yılında Hemedan'da dünyâya geldi. Doğum yerine nisbetle Irâkî diye şöhret buldu. 1289 yılında Şam'da vefât etti. Muhyiddîn-i Arabî'nin türbesi yanına defnedildi. Büyük tasavvuf âlimi Şeyh Şihâbüddîn-i Sühreverdî hazretlerinin ders ve sohbetlerine katıldı. Onun, nefsinin isteklerine sırt çevirmekteki gevşekliğini gören Şihâbüddîn-i Sühreverdî hazretleri: "Senin Hind'e gitmen ve bir müddet orada riyâzet, nefisle mücâdele yapman lâzımdır. Gümüşün temizlenmesi için zulmet ve karaltı içinde bulunması şart olduğu gibi." dedi.

Onu, Hindistan'ın Multan şehrinde İslâmiyetin emir ve yasaklarını öğretmekle meşgul olan halifelerinden Şeyh Behâeddîn Zekeriyâ-i Multânî'ye gönderdi. Bunun üzerine Fahreddîn-i Irâkî günlerce yol aldıktan sonra Multan'da Şeyh Behâeddîn Zekeriyâ hazretlerine ulaştı. Şeyhin yanında günlerce az yemek, az içmek, az uyumak ve çok ibâdet etmek sûretiyle çile çekti. Kalbi dünyâya olan bağlılıktan kurtulup hep Allahü teâlânın zikri ile meşgul olmaya başladı. Evliyâlık yolunda târif edilemeyecek makam ve derecelere kavuştu. Şeyh Behâeddîn hazretleri çok sevdiği Fahreddîn-i Irâkî'yi kızı ile nikahladı. Hindliler kendisini çok sevip sayarlardı.

Bir ara Anadolu'ya uğrayıp Konya'da Sadreddîn-i Konevî ile sohbet edip, ilminden istifâde etti. Muhyiddîn-i Arabî'nin Füsûs kitabını okudu. Füsûs'u dinlerken duyduklarını şiir hâlinde söyledi. Bu şiirlerini Lemeât adlı eserinde topladı. Bir müddet Tokat'ta kaldı. Anadolu Selçuklu Devleti devlet adamlarından Pervâne Muînüddîn Süleymân'ın kendisi için Tokat'ta yaptırdığı dergâhta tâliplerini yetiştirmek, İslâmiyetin emir ve yasaklarını öğretmek ve Ehl-i sünnet yolunu yaymakla meşgûl oldu. Ömrünü, Allahü teâlânın dînini öğrenmek ve öğretmekle geçiren Fahrüddîn-i Irâkî, Hindistan'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan Mısır'a, Mısır'dan Şam'a öğrendiği bilgileri taşıdı. Anadolu Selçuklu Devletinin devlet adamlarından Pervâne Muînüddîn Süleymân ve Mısır Memlûklü sultanlarından Seyfeddîn Kalâvun belli başlı ve meşhûr talebelerindendir. Talebelerinin en büyüğü ve kendisinden sonra halifesi ise Cemâleddîn Aksarayî hazretleridir.

(13) İmam Rabbani: İmam-ı Ahmed Rabbani hazretleri, Hindistan'da yetişen en büyük veli ve âlimdir. Ariflerin ışığı, velilerin önderi, İslam'ın bekçisi, müslümanların baş tacı, müceddid, müctehid ve İslam âlimlerinin gözbebeğidir. Silsile-i aliyyenin yirmi üçüncüsüdür. 1563 yılında Hindistan'ın Serhend (Sihirind) şehrinde doğdu. İmam-ı Rabbani ismiyle tanınmıştır. Rabbani âlim demek olup, kendisine ilim ve hikmet verilmiş, ilmi ile amel eden, ilim ve amel bakımından eksiksiz ve kâmil, olgun âlim demektir. Hicri ikinci bin yılının müceddidi (yenileyicisi) olmasından dolayı Müceddid-i elf-i sani, ahkam-ı İslamiye ile tasavvufu birleştirmesi sebebiyle, Sıla ismi verilmiştir. Hazret-i Ömer'in soyundan olduğu için, Faruki nesebiyle anılmış, Serhend şehrinde olduğu için de oraya nisbetle, Serhendi denilmiştir. Babası ve dedelerinin hepsi, zamanlarının büyük âlimleri, salih ve faziletli kimseleri idiler. Babası Abdülehad Efendi din ve fen ilimlerinde yetişmiş, tasavvufta da en son mertebeye ulaşmıştı. Müslümanların zayıf düştüğü, küfrün, sapıklığın, zulmetin, felsefecilerin ve sapık kimselerin her tarafı kapladığı bir zamanda, binlerce kâfir, çok sayıda fâsık ve facir onun güzel hallerini görüp, sohbetini işitip tevbe ederek salih müslüman oldu. Uzaktan yakından pek çok kimse, rüyada ve uyanık iken onu görerek yanına koşmuş, huzuruna geldiklerinde gördüklerini aynen bulmuşlardır. Âlim, salih, genç, ihtiyar binlerce kimse onu görüp, sohbetinde bulununca, feyz alarak kalbleri zikreder olmuştur. Huzurundaki

pek çok talebeyi hallere, yüksek derecelere kavuşturmuştur. Her an kerametleri görülür feyz ve bereket yayardı. Kerametlerinin altı binden fazla olduğu bildirilmiştir.

Zamanının âlimleri, imam-ı Rabbani hazretlerine Sıla ismi ile hitap ettiler. Sıla, birleştirici demektir. Çünkü, o, tasavvufun İslamiyet'ten ayrı bir şey olmadığını İslamiyet'e uygun bir şey olduğunu ispat ederek, ahkam-ı İslamiye ile tasavvufu vasl etmiş, birleştirmiştir. İmam-ı Rabbani hazretleri bir mektubunda; "Beni iki derya arasında "Sıla" yapan Allahü teâlâyâ hamd olsun" diye dua etmiştir. Eshabı, talebeleri ve sevenleri arasında "Sıla" ismiyle meşhur olmuştur. Hadis-i şerifte müjdelenen "Sıla" ismini ondan evvel hiç kimse almamıştır.

İmam-ı Rabbani hazretleri, Müceddid-i elf-i sanidir. Yani hicri ikinci binin müceddididir. Eski ümmetler zamanında, her bin senede yeni din getiren bir resul gönderilirdi, yeni din öncekini değiştirip, bazı hükümleri kaldırırđı. Her yüz senede de bir Nebi gelir, din sahibi peygamberin dinini değiştirmez, kuvvetlendirirdi. Hadis-i şerifte, bu ümmete ise, her yüz yıl başında İslam dinini kuvvetlendiren bir âlim geleceği haber verilmektedir. Peygamber efendimizden sonra peygamber gelmeyeceğine göre, kendisinden bin sene sonra, İslam dinini her bakımdan ihya edecek, dine sokulan bid'atleri temizleyip, asr-ı seadetdeki temiz haline getirecek, zahiri ve batıni ilimlerde tam vâris, âlim ve arif bir zatın olması lazımdı. Hadis-i şerifler bunu bildirmektedir. Bu mühim hizmeti imam-ı Rabbani hazretleri yapmıştır.

Zaman içinde, Tasavvufta vahdet-i vücudu anlatan sözler, müslümanlar arasında çeşit çeşit şekillere sokuldu. Bu yüksek ve kıymetli bilgi anlaşılamadı. Birçok cahil, büyüklerin sözlerinin manalarını anlamayarak zamanla dinden çıktı. İslamiyet'e karşı olanlar da bunu fırsat bilip, müslümanları doğru yoldan ayırmak için çalıştılar. Böylece tasavvuf bilgileri ile İslamiyet'in hükümleri arasında ayrılık ve çatışma varmış gibi, ikisi birbirinden ayırmış gibi gösterilerek, müslümanlar çeşitli isimler altında birbirlerinden ayrılmaya ve birbirlerine düşman edilmeye çalışıldı. İmam-ı Rabbani hazretleri başta vahdet-i vücud bilgileri olmak üzere, yanlış anlaşılan daha birçok meseleyi gayet açık bir şekilde izah ederek, insanların zihinlerini ve kalblerini, yanlış ve bozuk inanışlardan, bid'atlerden temizledi. Hakkı bâtıldan ayırıp, Peygamberimizin hak ve doğru yol olduğunu haber verdiği Ehli sünnet itikadını her yere yaydı. Genç-ihtiyar herkes ve birçok âlim onun etrafında toplandı. Kendisine ilk defa (Müceddid-i elf-i sani) ismini veren, zamanının en büyük âlimlerinden Abdülhakim-i Siyalkuti'dir. O zamanın diğer büyük âlimleri de onu methedip övmüşlerdir.

Hace Muhammed Bakibillahın talebesinin en büyüklerinden ve en yüksek âlimlerden olan Seyyid Mir Muhammed Numan diyor ki: "İmam-ı Rabbani'ye tâbi olmayı hocam bana söyleyince, buna lüzum olmadığını anlatmak için; "Kalbimin aynası ancak sizin parlak kalbinizin nuruna karşı duruyor" dedim. Hocam sert bir sesle; "Sen, Ahmedî ne sanıyorsun? Onun, güneş olan nuru, bizler gibi binlerce yıldızı örtmektedir" buyurdu.

İmam-ı Rabbani hazretleri 1615 senesinde, elli üç yaşlarında iken, talebelerinden çok sevdiklerine; "Benim ömrüm ve hayatım hakkındaki kaza-yı mübremin altmış üç sene olduğunu ilham ile bana bildirdiler" buyurdu. Ve buna çok sevindi. Çünkü Peygamber efendimize tâbi olmasının çokluğu, yaş bakımından da uymakla belli oluyordu. Aynı zamanda bu hususta Hazret-i Ebu Bekir'e, Hazret-i Ömer'e ve Hazret-i Ali'ye de uymuş oluyordu. Vefat ettiği Safer ayının yirmi dokuzuncu Salı günü, gece kendine hizmet eden hizmetçilerine; "Çok zahmet çektiniz, bu sizin son zahmetinizdir" buyurdu. Sedirin üzerine yatınca, sünnet üzere sağ elini sağ yanağının altına koyup, zikirle meşgul oldu. Büyük oğlu Muhammed Said, babasının sık sık nefes aldığını görünce; "Hâl-i şerifiniz nasıldır babacığım?" diye arzetti. "İyiyim ve kıldığım o iki rekat namaz kâfidir" buyurdu. Bundan sonra bir daha konuşmadı. Yalnız Allahü teâlânın ismini söyledi ve biraz sonra da vefat etti.